

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

státního orgánu. Příkladem textového útvaru v typu textu *instrukce* je předpis, soubor nákresů, které zobrazují postup při poskytování první pomoci, a vodítka pro práci s digitálním softwarem.

Transakce zahrnuje typ textu, jehož účelem je dosažení specifického cíle, který je v textu nastíněný, např. žádost, aby bylo něco provedeno, organizace schůzky či udržování kontaktu s kamarádem. Dříve než se rozšířila elektronická komunikace, představoval tento druh textu významnou složku některých druhů dopisů a v ústní podobě hlavní důvod většiny telefonických hovorů. Werlichova kategorizace (1976), která se doposud využívala pro koncepční rámec PISA, tento typ textu neobsahovala.

V šetření PISA není pojem „transakční“ používán k tomu, aby popsal obecný proces dedukce významu z textů (jako v recepční teorii), nýbrž označuje typ textu, který byl napsán k některému z účelů, které jsou zde popsány. Transakční texty jsou často spíše osobní než veřejné povahy, což může být jeden z důvodů, proč nebývají zastoupeny v některých klasifikacích (typologiích) textů. Např. na webových stránkách, které bývají často korpusem jazykových výzkumů, se s tímto druhem textu běžně nesetkáme (např. Santini 2006). Protože je komunikace pomocí e-mailů, textových zpráv, blogů a sociálních sítí mimořádně pohodlná, nabyl tento druh textu mezi čtenými typy textů v posledních letech na významu. Transakční texty se často zakládají na obecném a eventuálně i osobním porozumění mezi komunikujícími – prozkoumat tento rys v rozsáhlém testování je však pochopitelně obtížné. Příkladem textového útvaru v transakčním typu textu je každodenní výměna e-mailů a textových zpráv mezi kolegy či kamarády, s pomocí kterých se domlouvají či si potvrzují již ujednané.

Vyprávění zaujímá v mnoha národních a mezinárodních testováních významné postavení. Některé texty jsou prezentovány jako výpovědi o světě, jaký je (nebo jaký byl), a vyžadují si tak označení jako faktické, nesmyslné texty. Fiktivní výpovědi mají ke světu, jaký je, spíše metaforický vztah a představují, jaký by mohl být, nebo jakým se zdá být. V jiných rozsáhlých studiích zaměřených zejména na žáky - v Národním hodnocení pokroku ve vzdělávání (the National Assessment of Educational Progress - NAEP), Výzkumu čtenářské gramotnosti při IEA (IEA Reading Literacy Study - IEARLS), a Mezinárodním výzkumu čtenářské gramotnosti při IEA (Programme in International Reading Literacy Study – PIRLS) - je při třídění textů rozlišováno zejména mezi fiktivními či literárními texty a nesmyslnými texty (*čtení pro literární zkušenost a čtení pro získávání informací* či *splnění nějakého úkolu* v NAEP, *čtení pro získávání literární zkušenosti a získávání a používání informací* v PIRLS). Toto rozlišení se stává stále méně ostrým, neboť autoři při psaní svých smyšlených příběhů používají formy a struktury, které jsou typické pro faktické texty. Při testování čtenářské gramotnosti v PISA se používají jak faktické, tak i smyšlené texty a zároveň texty, které nejsou pevně zařazeny do jedné ani druhé z těchto dvou kategorií. Záměrem šetření PISA však není zjišťovat rozdíly ve čtenářských dovednostech při čtení jednotlivých typů textu. V šetření PISA jsou smyšlené texty klasifikovány jako *vyprávění*. Podíl výpravných textů v tištěných médiích používaných v testování PISA 2009 je podobný těm v PISA 2000, tedy zhruba 15 %. *Vyprávění* v elektronickém médiu bývá neverbální povahy a je zastoupeno animací a filmem. V hodnocení dovedností při čtení v elektronickém médiu proto není *vyprávění* blíže specifikováno.